

Alenka Rot Vrhovec, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

KAKO SE SLOVENSKI JEZIK KOT DRUGI JEZIK UČI NADARJENI TRETJEŠOLEC

Uvod

V Slovenijo prihaja v osnovne šole zaradi priseljevanja vsako leto več otrok, katerih prvi jezik ni slovenski. Vsem starši pri učenju drugega jezika ne morejo pomagati, zato mora skrb zanje prevzeti šola (Knaflič 1998). Prvo raven jezikovnega znanja, ki zadošča za osnovno sporazumevanje, otroci usvojijo približno v dveh letih, za spoznavno-akademsko raven pa potrebujejo od pet do sedem let (Knaflič 1999).

Med omenjenimi otroki so tudi nadarjeni¹ otroci, ki so pogosto spregledani. Z ustrezno podporo bi njihovo znanje drugega jezika glede na njihove sposobnosti lahko hitro izboljšali. Poučevanje jezikovnega pouka v razredu z otroki, katerih raven obvladovanja slovenščine je različna, zahteva program, ki je še posebej premišljeno zasnovan. Čim bolj je otrok jezikovno izpostavljen jezikovni kopeli v slovenskem jeziku, lažje in hitreje napreduje v učenju jezika. A. Zorman (2005) meni, da lahko obvladovanje prvega jezika pozitivno ali negativno vpliva na učenje drugega jezika – glede na večjo ali manjšo podobnost jezikov. Močna negativna dejavnika učenja jezika sta strategija posploševanja in pozabljanje (Pirih Svetina 2005).

Otrok staršev, ki ne govorijo slovenskega jezika oz. ga govorijo slabo, ima manj ustrezno jezikovno podporo, prav tako tisti, ki ima malo priložnosti za redno rabo slovenščine. S priložnostmi rabe jezika se spreminjajo govorne navade, narašča znanje jezika, krepi se otrokova samozavest in ta vpliva na pogostejše vzpostavljanje stikov. Sporazumevalno okolje in vzdušje v šoli ustvarja učitelj.² Otrokovo doseganje minimalnih standardov znanja ne sme biti vzrok za zmanjšanje ali odvzem posebne podpore pri učenju jezika. Treba je razmišljati o možnostih za optimalen napredek, ki ga otroku lahko ponudi šolsko okolje.

Organizirati je treba čim boljši komunikacijski model pouka slovenskega jezika, ki bo vsem v razredu omogočal spodbudno sobivanje in ustrezno jezikovno kopel, da bodo ali zmanjšali primanjkljaj ali nadgradili svoje jezikovno znanje.

¹ Pri izrazu nadarjenost mislimo na specifično visoko sposobnost, ki jo otrok kaže na jezikovnem področju.

² Pri izrazu učitelj mislimo na oba spola, učiteljico in učitelja, vendar moško obliko uporabljamo zgolj zaradi boljše preglednosti besedila in lažjega branja.

Spoznanja iz prakse

Da bi bilo nadarjenemu otroku omogočeno optimalno učenje jezika, učitelju pa ustrezno načrtovanje procesa, navajamo praktična spoznanja petih učiteljic, ki so v tretjem razredu poučevale nadarjenega otroka, ki se je učil slovenščino kot drugi jezik.

- Anketirane učiteljice so povedale, da je nadarjeni učenec spremljal pouk brez večjih težav po petih oz. osmih mesecih bivanja v Sloveniji, čeprav brez domače podpore, ker starši niso obvladali jezika (nega otroka je dvakrat tedensko učila študentka). Nadarjenost otrok se je kazala z ogromno voljo do dela, vestnostjo, discipliniranostjo, s hitrim učenjem in tekočim govorjenjem slovenskega jezika, z bogatim besediščem oz. uporabo besed, ki jih prej niso slišali pogosto, razumevanjem zahtevnejših besedil, s hitrim opismenjevanjem (nekateri pred šolanjem v Sloveniji niso znali latinice) in z visoko zastavljenimi cilji – ob rezultatih, ki niso bili takšni, kot so jih želeli in pričakovali, so kazali nezadovoljstvo.
- Pozitivne izkušnje v šoli povečujejo samozavest in krepijo motivacijo, obe pa pospešujeta proces učenja jezika. Učiteljice imajo različne izkušnje z začetnim vključevanjem nadarjenega otroka. Pomagale so si s partnerskim odnosom z drugimi učenci v razredu. Če je bil otrok na začetku šolanja plašen in ni iskal stikov, pogosto jokav ali pa tekmovalen in agresiven, so se pogovorile z drugimi otroki, jim vzbudile empatijo in jih prosile za pomoč pri vključevanju otroka v življenje in delo razreda. V vseh razredih so se pozitivno odzvali ter pomagali novincu in ga nevede spodbudili k učenju jezika.
- Učiteljice so povedale, da so se morali nadarjeni priseljeni otroci na začetku učenja slovenščine najprej naučiti glasove, ki jih ima slovenski jezik. To ni nenavadno, saj niti dva jezika na svetu nimata enakih vseh glasov. Izkušnje učiteljic potrjujejo dognanja psiholingvistov, da se mora za obvladovanje jezika otrok v nekem zaporedju naučiti znanja s petih jezikovnih področij, in sicer glasoslovja, oblikoslovja, pomenoslovja, skladnje in pragmatike (Shaffer, Kipp 2007), torej mora začeti z učenjem glasov.
- V šoli je najpogostejša vrsta poslušanja poslušanje z razumevanjem. Otroci poslušajo »razlago«, posneta ali govornjena besedila. Ker nadarjeni otroci priseljenci niso znali slovenskega jezika, so učiteljice govornjena navodila, »razlago« itd. prilagajale receptivnim zmožnostim omenjenih otrok. Vsako govornjeno besedilo je razumljivejše, če ga spremljajo ustrezni vidni in zvočni nebesedni spremljevalci, tj. mimika, artikulacija, gibanje rok, slike itd. Slike omogočajo večje razumevanje tudi napisanega besedila. Zato ni presenečenje, da je bila najpogostejša metoda, ki so jo učiteljice uporabljale pri poučevanju in s pomočjo katere so se nadarjeni priseljeni učenci učili slovenskega jezika, demonstracijska metoda. Sledili sta ji pogovor in metoda didaktične igre. Učiteljice so za pomoč pri poučevanju in učenju pogosto uporabljale sodobno izobraževalno-komunikacijsko tehnologijo, tj. računalnik, projektor in interaktivno tablo. Ker otrok in učiteljica nista znala istega jezika, sta si npr. pri sporazumevanju pomagala s spletnim prevajalnikom.

- Pomemben dejavnik pri učenju jezika okolja nadarjenega otroka so vrstniki. Jezikovno boljši sošolec je otroku, ki ne obvlada učnega jezika, »model za posnemanje«, pomočnik in vrstniški učitelj (Chen, Gregory 2004). Poleg pogostosti sporazumevanja je pomembno tudi, kolikokrat poteka sporazumevanje in kako dolgo. Sodelovalno delo, v dvojicah ali manjših skupinah, omogoča več medvrstniških stikov in v primerjavi s frontalnim in individualnim poukom tudi več besednega sporazumevanja, ki je za učenje jezika pomembno. Učiteljice so opazile, da je bil pri sodelovalnih oblikah učenja nadarjeni otrok bolj sproščen, večkrat je s sošolci vzpostavil stik in se z njimi sporazumeval, kolikor je znal. Pridobival je sodelovalne in sporazumevalne izkušnje ter si širil besedni zaklad. Povedale so, da je učenje jezika nadarjenih otrok priseljencev intenzivno potekalo tudi pri individualni obliki, ker so se lahko posvetile posamezniku.
- Motivacija je povezana z uspehom in uspeh vpliva na motivacijo. Izkušnje učiteljic kažejo, da se motiviranost za učenje jezika in možnost uspeha zvišujeta tudi s prilagojenimi besedili ter z različnimi, zanimivimi in primerno zahtevnimi nalogami, predvsem zaprtega tipa.
- Nadarjeni otrok, ki mu je slovenščina drugi jezik, se uči še hitreje, če mu učitelj vsakodnevno omogoči bogat stik z jezikom, pripravi izzive in mu pomaga z različnimi strategijami. Učiteljice so povedale, da je bilo za ponavljanje in širjenje besedišča koristno/učinkovito, da je otrok izdeloval slikovno-besedni slovar ali s pomočjo stavnice in slikovnega gradiva zapisoval nove besede ali povedi v zvezek. Začetne bralne kompetence so razvijali tako, da so najprej ob slikah brali le besede, pozneje povedi in nato preprosta besedila z enostavnimi povedmi. Govorne zmožnosti so razvijali tudi ob simbolni igri in premišljeno načrtovanih didaktičnih igrah. Večina nadarjenih priseljenih otrok je na svojo željo že po nekaj mesecih izvedla kratek govorni nastop, tj. naštevanje slovenskih besed/pripovedovanje v povedih ob slikah v slikanicah.

Sklep

Prepričanje, da se bo nadarjeni priseljski otrok zaradi sposobnosti naučil jezik mimogrede, je nevarno, ne glede na to, kako dobre rezultate dosega. Z njim je treba načrtno delati, mu ponuditi sporazumevalne priložnosti in pomoč pri razvijanju sporazumevalne zmožnosti v slovenskem knjižnem jeziku, da bi se pri nadaljnjem izobraževanju izognil morebitnim težavam tudi na drugih področjih, ki bi lahko bile posledica neznanja/neobvladovanja slovenskega jezika.

Če mora šola nadarjenim učencem zagotoviti ustrezne razmere za vzgojo in izobraževanje tako, da jim prilagodi vsebine, metode in oblike dela itd. (Zakon 2006), je treba te še drugače prilagoditi nadarjenim priseljenim otrokom, ki slovenskega jezika ne znajo oz. ga znajo slabo.

POVZETEK

Praksa ne pozna splošnega modela poučevanja nadarjenega otroka, katerega prvi jezik ni slovenski. Učitelji ne vedo, kaj naj delajo z omenjenim otrokom in kako, ne da bi pri tem zavirali učenje drugih in nasprotno. Posameznik, družina, učitelj in vrstniki so med seboj odvisni dejavniki, ki vplivajo na otrokovo učenje jezika. S prispevkom želimo opozoriti na pomen ustreznega načrtovanja jezikovnega pouka in dati smernice za pomoč pri poučevanju slovenščine kot drugega jezika. V ta namen so predstavljene izkušnje petih učiteljic z različnih osnovnih šol, ki so v tretjem razredu poučevale nadarjenega otroka, ki se je učil slovenščino kot drugi jezik.

Literatura

- Chen, Y., Gregory, E., 2004: How do I read these words? Bilingual exchange teaching between Cantonese-speaking peers. V: *Many Pathways to Literacy. Young children learning with siblings, grandparents, peers and communities.* New York, London: RoutledgeFalmer. 117–128.
- Knaflič, L., 1998: Večkulturnost, dvojezičnost in šola. Vzgoja in izobraževanje. Let. 29, št. 3. 26–29.
- Knaflič, L., 1999: Možnosti preprečevanja učne neuspešnosti pri otrocih priseljencev v začetku šolanja. V: *Varovanje duševnega zdravja otrok in mladostnikov.* Ljubljana: Kolaborativni center Svetovne zdravstvene organizacije za duševno zdravje otrok pri Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
- Pirih Svetina, N., 2005: Slovenščina kot tuji jezik. Domžale: Izolit.
- Shaffer, D. R., Kipp, K., 2007: *Developmental Psychology. Childhood and Adolescence.* Seven Edition. Belmont: Thomson Wadsworth.
- Zakon o osnovni šoli. 2006. <http://www.uradni-list.si/1/content?id=74775#!/Zakon-o-osnovni-soli-%28uradno-precisceno-besedilo%29-%28ZOsni-UPB3%29> (21. 3. 2014).
- Zorman, A., 2005: Glasovno zavedanje in razvoj osnovne pismenosti v prvem, drugem/tujem jeziku. *Sodobna pedagogika. Posebna izdaja.* Let. 56. 24–45.